

Бухорий илмидан диллар тўла нур, Фарғоний бахш этар бир олам ғурур!

Ўзбекистонда тугилиб вояга етган Имом ал-Бухорий ўз илми билан Ислам дини келиб чиққан Маккаи Мукаррама, Мадинаи Мунаввара аҳлининг ва барча дин пешволарининг таҳсинига сазовор бўлди. Шу кунларда унинг руҳини ёд этиб амалга оширилаётган тадбирлар алломанинг асрлар оша барҳаётлигидан далолатдор.

Буюк астроном, муҳаддис ва тадқиқотчи ал-Фарғоний номи-бутун маърифий дунёда машҳурдир.

Кўпгина асрлар мобайнида денгизчи ва карвонбошилар фойдаланган, юлдузларнинг ҳаракатини ўлчайдиган асбоб — устурулбни уша зот кашф қилган.

Мисрдаги Нил дарёси сатҳини аниқ белгилаб берадиган, бугунги кунда ҳам мавжуд бўлган улкан ишюот — нилометрни уша зот барпо этган. Биз ана шундай буюк аждодаларимиз номини фахр билан тилга олиш ҳуқуқига эгамиз.

Ислам КАРИМОВ.

Т у ҳ ф а л а р

ПАСВИРДА — «ИМОМ АЛ-БУХОРИЙ»

САҲНАДА — «АҲМАД АЛ-ФАРҒОНИЙ»

Буюк муҳаддис Имом ал-Бухорий таваллудининг 1225 йиллик юбилейи нишонланаётган ушбу кутлуг кунларда Ўзбекистон телевидениеси орқали «Ўзбекфильм» киностудиясида суратга олинган кўп қисмли «Имом ал-Бухорий» видеофильми намойиш этилмоқда.

Маъмур фильм режиссёри, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Максуд ЮНУСОВ биз билан бўлган суҳбатда куйидагиларни гапириб берди:

— Ушбу видеофильм «Имом ал-Бухорий», Амирул Имом — ҳамюртимизнинг 1225 йиллик таваллудига бағишланган биз ижодкорларнинг муборак тухфаси бўлди десам муболага бўлмас.

Имом ал-Бухорий Шарку Фарб мамлакатларининг эъзозли сиймоларидан бири. Мана шундай улуг алломанинг айнан бизнинг юртимиздан чиққанигини ўзи катта бир бахт!

Тарихий шахслар ҳаёти ва ижоди ҳақида ҳикоя қилувчи фильмларни суратга олиш ёки саҳналаштириш жуда мушкул. Шу сабабдан ҳам биз ижодий гуруҳимиз билан буюк ҳадисшунос олимнинг босиб ўтган йўли, бизга қолдирган бой маънавий меросини ўрганиб, Имом ал-

БУХОРИЙ ҲАҚИДА

♦ Шу пайтгача Хўросондан Мухаммад Ибн Исmoil ал-Бухорийдек буюк аллома етишиб чиқмаган.

Ахмад ибн ХАНБАЛ, Мухаммад ибн Исmoil ал-Бухорий бу (муслимон) умматининг фақийҳидир.

Абу Абдуллох Нуайм ибн Ҳаммад ал-Хузотий ал-МАЗАЗИЙ.

♦ Агарки ўз умримдан олиб олим Мухаммад ибн Исmoil ал-Бухорийнинг умрига қўйиш мумкин бўлганда эди, мен ҳеч ўйламасдан шундай қилардим. Зеро мен вафот этсам бир киши вафот этмас, аммо Мухаммад Ибн Исmoil ал-Бухорий вафот этса илму ирфон барҳам топади.

Абу Закарий Яхъё ибн Жаъфар ибн Абъён ал-Бухорий ал-ПОЙКАНДИЙ.

Бухорийнинг ҳақиқатдан бе-назир истеъдод соҳиби, буюк инсон бўлганлигини

барчамиз англаб етдик. Ана шундан кейингина видеофильмни суратга олиш устида иш бошладик. Видеофильмни суратга олиш жараёни асосан Самарқандда, охириги кадрлар эса Эрон, Ироқ, Миср, Саудия Арабистонидеда олинди.

— Видеофильмда асосий ролларни ижро этган актёрлар билан ҳам танишсангиз.

— Имом ал-Бухорийни Мухаммадхожи Рафиқов, Абраҳани — Теша Мўминов, Махмуд Исmoilов — Исҳоқни ижро этдилар. Шунингдек, Равшан Азизов, Мирза Азизов, Мадина Мухторова, Шоҳида Исломова ва бошқа актёрлар иштирок этдилар. Видеофильмга баҳо бериш томошабинлар ҳукмига ҳавола.

Моҳира КАРИМОВА.

КЕЧА

маъмур саҳна асарининг премьераси бўлиб ўтди.

Асар муаллифи — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, композитор Мустафо Бафоев, опера либреттоси Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов қаламига мансуб. Дирижёр — Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Сулаймон Шодмонов, саҳналаштирувчи режиссёр — Ҳайдарали Қосимов. Саҳна безакларини мусавир Зубайдулла Ботиров ишлаган. Ахмад ал-Фарғоний ролини Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Аваз Ражабов ва Турсунбой Ҳусанов ижро этмоқдалар.

— Турон замин азал-азалдан фан ва маданият маркази, миллий қадриятлар ва маънавий сарчашмаси, улуг алломалар, олим-фазоллар, фозиллар қалам аҳли макони бўлиб келган. У асрлар оша дунёга зиё таратиб турган.

ФАРҒОНИЙ ҲАҚИДА

♦ Ахмад ибн Умар ибн Руқта, Абдуваҳид ал-Маррағарий, Абу Райҳон Беришлар, Ибн ан-Надим, Ибн ал-Қифтий, Абул Фараж, Бар Эбретлар ҳам Ахмад ал-Фарғоний асарларини қўқур ўрганганлар.

♦ Даламбер, Брокелман, Х. Зутерлар ал-Фарғонийнинг илмий фаолиятига юқори баҳо берганлар. Данте, Шиллер каби буюк шоирлар унинг номини эҳтиром билан мадҳ этганлар. Ал-Фарғоний «Алфараганус» номи билан Фарбада танилган. Бир неча асрлар давомида Европа университетларида унинг асарларидан қўлланма сифатида фойдаланилган...

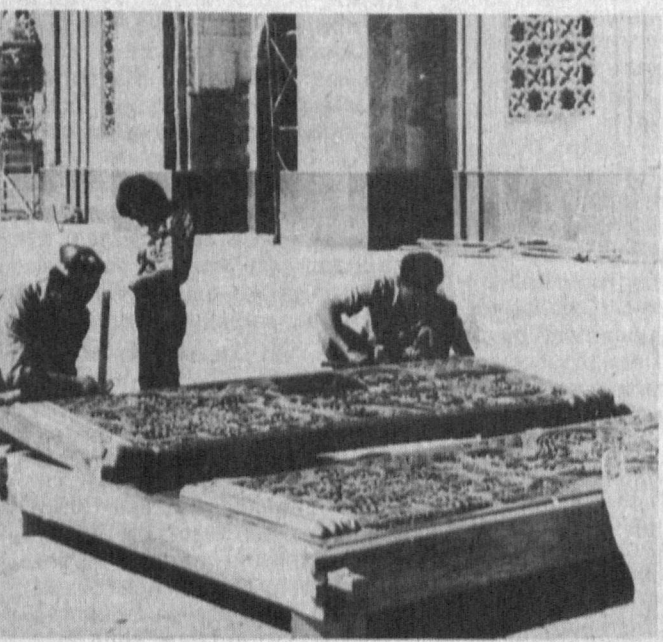
Таниқли шахслар, буюк инсонлар ҳаёти ва фаолиятини саҳнада акс эттириш театрнинг кўп йиллик анъаналаридан бирини ташкил қилади. «Ахмад ал-Фарғоний» операси ана шу

анъанани ҳақли равишда давом эттирмоқда.

— Таниқли адиб Жуманиёз Жабборов томонидан ёзилган мусикали либреттода буюк алломанинг ҳаётидаги айрим лавҳалар ўз аксини топган, — дейди биз билан суҳбатда Ҳайдарали Қосимов. — Ахмад ал-Фарғоний нафақат олим сифатида буюклиги, илм-фан борасида қилган улкан хизматлари, балки унинг инсоний хислатлари, шахсий ҳаёти ҳам спектаклнинг асосий мавзусини ташкил қилади. Композитор Мустафо Бафоев яратган симфоник мусикаларда эса миллий оҳанглар, ўзбек классик ашуллалари ҳам кенг ўрин олган.

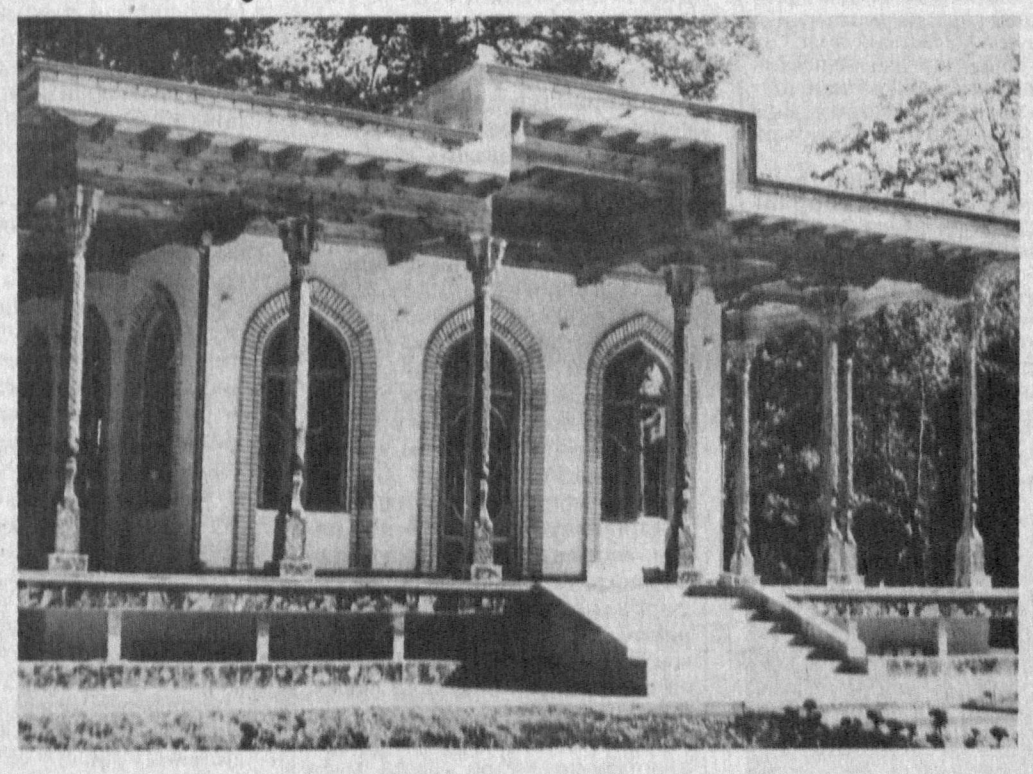
Ҳайлаймизки, «Ахмад ал-Фарғоний» операси томошабинлар дилидан ўз ўрнини топида ҳамда уларга буюк алломанинг бой меросини таништиришда муҳим аҳамият касб этади.

Гўзал ХОЛИҚОВА.

Буюк ватандошларимиз — илм ва маънавий оламнинг ўлмас даҳолари Имом ал-Бухорий ва Ахмад ал-Фарғонийнинг муборак тўйларига бағишланган кўш саҳифа материалларини сазетанинг 2 ва 3-бетларида ўқийсиз.

Улуг алломаларимиз — Имом ал-Бухорий ва Ахмад ал-Фарғоний таваллуд топган муборак кунлари муносабати билан Самарқанд шаҳри теграсидаги Хартанг қишлоғида ва Қува ҳамда Фарғона шаҳарларида кенг кўламдаги бунёдкорлик ишлари амалга оширилди. Бу ерда улуг олим ва мутафаккирлар шарафига қадимий шарқона анъаналарни ўзида акс эттирган ноёб мезморий мажмуалар бунёд этилди. Унда юртимизнинг қўли гул усталари, минглаб саховатпеша инсонлар иштирок эттишти. Ушбу суратларда ана шу бунёд этилган ёдгорликлардан бир лавҳа ўз аксини топган.

КУН ТАРТИБИДА — ҲАРАКАТ ХАВФСИЗЛИГИ

Тошкент шаҳар ҳокимлиги ҳузуридаги йўлларда ҳаракатланган хавфсизлигини таъминлаш комиссиясининг мажлиси бўлиб ўтди.

Унда туман ҳокимининг ўринбосарлари, турли автокорхона ҳамда трамвай-троллейбус деполарининг раҳбарлари иштирок этдилар.

Мажлисида «Тошшаҳарйўловчи» Давлат уюшмасида йўл-транспорт ҳодиса-

ларининг олдини олиш ва йўловчиларга намунали хизмат кўрсатиш юзасидан олиб борилаётган ишлар, автокорхоналарда транспорт воситаларининг давлат йиллик техник кўрикдан ўтказиш яқунлари ҳамда туманларда жамоатчи автономлаштирилган фаолиятидаги иш самарадорлигини ошириш вазифалари масалалари кўриб чиқилди.

Юқоридаги масалалар юзасидан «Тошшаҳарйўловчи» Давлат уюшмаси

раисининг ўринбосари Раҳмонбек Усмонов, Тошкент шаҳар ИИББ ДАНБ техник назорат бўлими бошлиғи Абдурашид Мухаммаджонов ва Тошкент шаҳар ИИББ ДАНБ тарғибот бўлими бошлиғи Азиз Эрназаровларнинг ахборотлари тингланди.

Мажлиси Тошкент шаҳар ҳокимининг биринчи ўринбосари, маъмур комиссияси раиси Аҳмад Миржалилов олиб борди.

АПОКАЛАРНИ МУСТАҲКАМЛАШ ЙЎЛИДА

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримовнинг шу йилнинг бошида Чехияга қилган ташрифи Ўзбекистон ва Чехия ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик алоқаларини янада ривожлантириш учун мустаҳкам асос яратди.

Чехия давлати мустақиллиги олдидан маъмур давлатининг Тошкентдаги элчихонасида матбуот конференцияси бўлиб ўтди.

Машҳур Бахмал инқилоби Чехия ҳаётини бутунлай ўзгариштирди. Собик социалистик даврга мансуб давлатлар ўртасида Чехия биринчи бўлиб, барча соҳаларда тубдан қайта қуриш йўлига ўтмоқда. Хусусийлаштириш, бозор иқтисодиёти, хусусий мулкдорлар синфини ривожлантириш, ташқи алоқаларни кенгайтириш каби омиллар туфайли ушбу давлат Марказий Европа мамлакатлари ўртасида ривожланиш борасида пешқадамлик қила бошлади.

Бўлиб ўтган матбуот конференциясининг Чехиянинг Ўзбекистондаги элчихонасидаги элчи Бедржих Колецкини янги давлат ҳамкорлигини янги босқичдаги тақдироти деб атади.

Ушбу анжуманда журналистлар билан бир қаторда Чехия фирма ва компанияларининг масъул ходимлари ҳам иштирок этдилар.

Мунира РАХИМОВА.

МАМЛАКАТИМИЗДА

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош қотибининг Афғонистондаги махсус вакили Лаҳдар Браҳимини қабул қилди. Афғонистон муаммосини тинч йўл билан ҳал қилиш, минтақавий хавфсизлиқни мустаҳкамлаш билан боғлиқ масалалар мулоқотнинг бош мавзуси бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонида кўра оилавий тўй-ҳашамларни ўтказишда ўтакетган шухратпарастлик, дабдабазорлик ва исрофгарчиликка йўл қўйгани, эл-юрт одатларини менсимгани, раҳбарлик шайни ва обрўсига иснод келтиргани, шахсий манфаатлари йўлида эғаллаб турган давлат лавозимини суиистеъмол қилгани учун Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси раисининг биринчи ўринбосари Муродулло Қуролов ўз вазифасидан озод қилинди. Ўзбекистон Республикаси прокуратурасига ушбу ҳолатни амалдаги қонунчилик асосида ўрганиб, тегишли хулоса чиқариш топширилди.

Дўрмон қароргоҳида Ўзбекистон ва Туркменистон ҳукуматлари вакилларида иборат икки мамлакат делегацияларининг амалий учрашуви бўлиб ўтди. Учрашувда икки томонлама муносабатларни янада кенгайтириш билан боғлиқ бир қатор масалалар муҳокама этилди.

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош қотибининг Афғонистон бўйича махсус вакили Лаҳдар Браҳими Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлигида бўлди.

Ўзбекистон Бадий академияси мамлакатимизда ўтказилаётган катта тантана — улуг муҳаддис Имом ал-Бухорий таваллудининг 1225 йиллик ва жаҳон маданияти ҳамда илм-фанга муносиб ҳисса қўшган аллома Ахмад ал-Фарғоний таваллудининг 1200 йиллик тўйи арафасида «Шарқдан таралган зиё» шиори остида халқаро кўргазма ташкил этди.

Буюк ватандошларимиз — Имом ал-Бухорий ва Ахмад ал-Фарғонийнинг муборак тўйлари нишонланиши муносабати билан байрам тантаналарида қатнашиш учун кечадан Ўзбекистонга дунёнинг кўпгина мамлакатларидан хорижий меҳмонлар кела бошлади. Улар орасида таниқли олимлар, жамоат ва давлат арбоблари, йирик илмий марказлар ва халқаро ташкилотларнинг бошлиқлари бор. Икки буюк олим ва маърифатпарварларнинг юбилейларига бағишланган асосий тантаналар Самарқанд ва Фарғонада ўтказилди.

Вазирлар Маҳкамасида «Давлат ишончли вакиллари» акциядорлик жамиятларидаги ишлари самарадорлиги» мавзусида республика семинар-кенгаши бўлди. Унда Президент Ислам Каримовнинг ташаббусига мувофиқ бошқарув тизимини такомиллаштириш максатидан тўзилган давлат ишончли вакиллари институтининг мақсад ва вазифалари ҳақида, хусусан давлат ишончли вакилларининг давлат улуши акцияларининг 25 фоиздан кўпрогини ташкил этадиган корхоналардаги ишлари самарадорлиги ҳақида сўз борди.

Улугбек номидаги Тошкент Давлат университетидеда ёш олимлар ва мутахасссларнинг илмий-амалий конференцияси бўлиб ўтди. Унда миллий мафкурани шакллантириш билан боғлиқ бўлган кўпгина долзарб масалалар хусусида фикр алмашилди.

Ўзбекистоннинг хорижий мамлакатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамиятлари кенгашининг тақлифига биноан республикамизга «Фуксим» — «Ўзбекистон» иқтисодий ва маданий ҳамкорлик ассоциациясининг делегацияси келди.

Самарқанд шаҳрининг 21 ва 22-телефон-автомат станцияси мижозлари жаҳон андозалари талабларига мос сўзлашув воситасидан фойдаланиш имкониятига эга бўлдилар. «Самарқандтелеком» вилоят корхонаси Япониянинг «НЕК» фирмаси билан тузган шартномага мувофиқ янги замонавий рақамли телефон станцияси ишга тушди.

Кониҳек туманидаги «Қизилқум» жамоа ҳўжалигида қорақўл терини қайта ишлайдиган цех ишга тушди.

Ўзбекистон Республикаси фан арбоби, фольклоршунос олим, Тошкент Давлат маданият институти профессори Малик Муродов Туркия Республикаси Маданият ишлари вазирлигининг ходими Мавлут Уҳзон билан ҳамкорликда «Турк жумҳурияларида болалар йиллари» китобини яратди. Ушбу китоб Анкарада кўп миңг нусхада босмадан чиқди.

Бугун бозор кўникмаларини ривожлантириш марказининг мажлислар залида «Ўзинвостойчи» республика инжиниринг компаниясининг янги «Инвести» ахборот-маълумот журналининг тақдироти бўлиб ўтди.

Ж А Х О Н Д А

Бугун Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош қотибининг Афғонистон бўйича махсус вакили Лаҳдар Браҳими Душанбега келади. У Тожикистон Президенти Имомали Раҳмонов билан учрашиб, қўшни мамлакатдаги аҳолини, афғон таназзулидан чиқишининг йўлларини муҳокама қилади.

Қозғистон Бош вазирини Н. Балгимбаев Тбилисига ташриф билан бориб, Грузия Давлат вазирини Ж. Лордкипанидзе билан учрашди. Улар нефтни элтиш муаммоларини, жумладан уни Қозғистондан Европaga етказиб бериш муаммоларини муҳокама қилдилар.

АҚШда ўтаётган олий даражадаги Фаластин — Исроил музокараларида муайян даражадаги силжишга эришилди. Яқин вақт ичиде Фаластин мухториятига Иордан дарёсининг гарбий соҳилларидан 13 фозизини қайтариб бериш тўғрисидаги битимни имзолаш кутилмоқда.

Сергей Шахрай Россия Бош вазирини Евгений Премаковнинг ҳуқуқий маслаҳатчиси этиб тайинланди.

Россия Федерацияси Давлат Думаси аҳолининг баёнқлардаги жамағармаларини давлат томонидан қафолатлаш тўғрисида қонун қабул қилди.

Канцлер Герхард Шрёдер раҳбарлигидаги Германиянинг янги «қизил-яшил» ҳукумати таркибиде 15 та вазир бўлади. Уларнинг кўпчилиги социал-демократик партиянинг аъзоларидир. Ҳуқуқ вазир — «Союз-90» («яшиллар») партиясининг, шу жумладан ташқи ишлар вазирини Йошка Фишер ҳам шу партия аъзосидир.

Озарбайжон Вазирлар Маҳкамаси истеъфода чиқди. Яқинда янги муддатга қайтадан сайланган мамлакат Президенти Ҳайдар Алиев янги ҳукумат таркиб топганига қадар унинг вазифасини бажаришни аввалги таркибга топширди.

Италияда демократик сўл партиясининг етакчиси М. Далеом тузган янги ҳукумат қасамёд қилди.

Чили Президенти Э. Фрей ўзининг хорижа ташрифини тўхтатиб, Лондонда Чилининг собиқ диктатори А. Пиночет ҳўбига олингандан сўнг мамлакатда эз берган ҳолат муносабати билан Чилига қайтиб келди. Э. Фрей аҳолини хотиржамликка чақирди. Лондонда эса ушбу тўхтинлигида сақланаётган Пиночетни Испания маъмурига бериш керакми ёки йўқлиги ҳақидаги масала ҳал қилинмоқда.

Россия Федерацияси Марказий банкининг раиси Виктор Герашченко ва Москва шаҳрининг мэри Юрий Лужков «Москва-инвест 98» биринчи халқаро инвестиция анжуманида қатнашиш учун Буюк Британияга келдилар.

Ханойда Россия Федерацияси ва Вьетнам Социалистик Республикаси ўртасида харбий-техникавий ҳамкорлик тўғрисидаги битим имзоланди. Уни ҳар икки давлат харбий маҳкамаларининг бошлиқлари Игорь Сергеев ва Фам Ван Ча имзолалар. Игорь Сергеев Ханойдан расмий ташриф билан Хитойга жўнади.

Хар бир халқ ўзининг тарихи билан буюқдир. Тарихсиз келажақ бўлмади. Чунки тарих инсонга гурур беради, инсонни қаноатлантиради. Ана шу ҳақиқатни англаб етган хар бир ижодкорни бахтли деса бўлади. Ўзбекистон халқ ёзувчиси Мухаммад Алини шундай ижодкорлар сирасига қўйишимиз мумкин. Адибимиз ўз ижод йўлининг бошиданок каламининг кучини тарихимизни ёритишга йўналтирди. «Қадимги қўшиқлар» туркуми, «Машраб», «Гумбаздаги нур» дostonлари, «Боқий дунё» шеърый романи шу интилиш меvasи ёрдамида дунёга келди. Бу асарларда халқимизнинг Спитамен, Муканна, Амир Темур, Дукчи эшон, Абдулла Авлоний каби фарзандлари хақида сўз боради.

Яқинда Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида ёзувчининг «Сарбадорлар» тарихий роман-диалогияси 15 минг нусхада янгидан чоп этилди. Шу муносабат билан «Сарбадорлар» тарихининг яратилиш жараёни хақида Ўзбекистон халқ ёзувчиси Мухаммад Али билан суҳбатлашдик.

— Мухаммад Али ака, «Сарбадорлар» тарихий романингизнинг яратилиш хақида газетхонларимизга сўзлаб берсангиз.

— Ўзингиз яхши биласиз, мен тарихий мавзуларда қалам тебратишни яхши кураман, халқимизнинг буюқ ўтмиши, унинг буюқ фарзандлари, қувончлари, фожиялари хар доим кўнглимнинг тубида... Уларга боқиб, тарихимизга қазар ташлаб ўзимизнинг қимлигимиз, қимиларининг авлодлари эканлигимиз, жаҳонда ўрчимиз қандай бўлганлигини идорқ этишимиз ва ҳоказоларни билишимиз зарурлигини чуқур ҳис этаман. Бошқача айтганда, тарихга муножаат этиш — ўз-ўзининг англаш демакдир. Ана шу туйғудан келиб чиқиб, мен фидойий боболаримиз — сарбадорлар мавзусига қўл урдим. 1979—1984 йилларда XIV—XIV асрлар халқимиз хаётини ўргандим, кўп тарихий китоблар ўқидим. Таниқли олимларимиз билан учрашдим. Беш йил давом этган изланишдан сўнг 1984 йилда романни ёзишга киришдим. 1989 йил 17 февраль кўни асарга сўнгги нукта қўйдим.

— Нима учун сиз шоир бўла туриб насрда қалам тебратдингиз, шу мавзунинг шерда ҳам ёзишнинг мумкин эди-ку?

— Қаламнинг юришига қарар экансан киши. Назаримда хар мавзунинг ўз табиати бор, ўша асарнинг жанрини ҳам, қўлима қамровини ҳам ўзи белгилайди. Сарбадорлар мавзусидек эпик планда ёриштирилиш зарур мавзунинг насрда ёзилгани маъқул. Мен насрни катта шеърят дегим келди.

— Романдаги тарихий ва тўқима образлар хақида ҳам тўхталсангиз. Амир Темур, Амир Хусайн, Шайх Хасан Журийларнинг тарихий шахс эканлигини биламиз. Самарқанд ҳокими Садр Сулаймон ҳам тарихий шахси?

— Агар тарихий образларни санаб ўтсам, тўқима образлар қайси эканликлари маълум бўлиб қолади. Самарқанддаги Наддофлар маҳалласи оқоқоли Абу Бакар Калавий, толиби илм Мавлонозода, қамомерган Хурдак Бухорий, Амир Темур, Амир Хусайн, Илхоскужа, Туглук Темур, Шайх Хасан Журий, Ибн Амин Фаромадий, Хамсан Хамза ва Хусайн Хамза, Давлатшох бахши, Аббос баходир... Булар тарихий образларга кирди. Демак, Самарқанд ҳокими Садр Сулаймон тарихий шахс эмас.

— Мени қизиқтирган саволлардан яна бири соҳибқирон Амир Темур масаласи...

— Мустақилликка қадар Амир Темур хақида асарлар ёзилмади. Ўзимиз тарафимиздан, яъни соҳибқирон авлодлари тарафидан ёзилмади демокиман.

Бутун жаҳон адиблари ёздилар, аммо биз қараб турдик. Аммо Абдурауф Фитрат ва Ойбек сингари устозларнинг Амир Темур хақидаги турли жарларда битилган айрим асарларини айтиб ўтмоқ лозим. Менимча, ўша даврда Амир Темур

ди. Товон қопланмагач, хотини Улжой Туркон оқанинг тилло балдоғини ҳам бериб юборади. Бу романда ҳам оз-моз таърифланган.

— Асарингиз қахрамонлари Мавлонозода билан Жаҳонбика муҳаббатлари хақида қизиқиб ўқидим. Назаримда буларнинг муҳаббати қамроқ ёритилгандек туюлди. Айниқса, Жаҳонбиканинг бевақт ҳалок бўлиши...

— Тўғри илғабсиз, икки ёшнинг муҳаббати қамроқ ёритилган. Қўплар нега Жаҳонбика нобуд бўлди, у яшаши керак эдику, деб афсусландилар. Мана, сиз ҳам шундай дейсиз. Икки ёшнинг қисматлари азалдан шундоқ экан, улар шундай бир даврда яшадиларки, муҳаббатлари дилларида гунча янглиғ тугилганча қолди, япроқ ёзишга улгурмади. Шу сабабдан уларнинг севиғисини кенгроқ ёритиш иккони ҳам бўлмади. Тасаввур қилинг: улар — Мавлонозода билан Жаҳонбика тирик қолдишлари мумкинмиди? Сарбадорлар давлати барбод бўлган, қизининг ота-оналари ҳалок бўлдилар, Мавлонозода сафдошлари ҳам оламдан кўз юмдилар. Бутун орзулар, ниятлар — бари, бари қуйиб қўл бўлди. Бундай ахволда қўл билан йигит тирик қола олмас эдилар, ҳаёт ҳақиқати шундай ачқик, уни тан олмай илож йўқ.

— Романда Худобанда, яъни Шерўлгон синглиси Жоннигор билан исловатхонада учрашиб қолишди. Синглисини дарҳол ўлдирди. Ака синглисини узоқ вақт қидириб юрганди-ку. Бошқача ечим бўлса бўлмасмиди?

— Ха, романда Худобанда, яъни Шерўлгон синглиси Жоннигорни бўғиб ўлдирди, шундай. Қандай изохласам экан? Жаҳон адабиёти, хусусан француз адабиётида ҳам шундай ҳолатлар тасвири учрайди. Менимча, Худобанданинг бобилхона чегаги бўлиб, қўлдан-қўлга ўтган синглиси Жоннигорни бўғиб ўлдирдиш унда ориятнинг қучли эканлигидан. У бу ҳаракати билан халқимизнинг уят ўлган қаттиқ, деган сўзларини исбот этади, холос. Унинг «ўлим қолмайд» деган сўзларини тез-тез қайтариб туриши ҳам шундан. У мард йигит, қучли орият эгаси. Шундай одам шундай ҳолатда бошқача йўл тутуши ҳам мумкин эмас. Бу ҳам ҳаёт ҳақиқати. Адабиётнинг вазифаси ҳаётнинг ачқик ҳақиқатини бадийнинг юксак ҳақиқатига айлантира олишдир.

— Амир Темурнинг инсоний фазилатлари нисҳатда кенг. Дўстликка садоқат шулардан биттаси. Романингизда қаламга олинган шу мавзу хақида ҳам тўхталсангиз.

— Инсоний фазилатлар хақида кўп гапириб мумкин. Мен фақат дўстларга садоқат бобида икки оғиз айтмай. У дўстларига, ўзининг йигитларига жуда садоқат кўрсатарди, ҳеч қачон уларни ташлаб кетган ёки унутган эмас. Бир мисол, буни тарихчилар қайд этиб ўтадилар. Амир Хусайн Амир Темурдан ўз олиш максасида унинг йигитларига катта товон солади. Йигитларнинг товон тўлашга холларин йўқ, ночор эдилар. Амир Темур белидаги тилло камарини ечиб, уларга бера-

ди. Товон қопланмагач, хотини Улжой Туркон оқанинг тилло балдоғини ҳам бериб юборади. Бу романда ҳам оз-моз таърифланган.

— Асарингиз қахрамонлари Мавлонозода билан Жаҳонбика муҳаббатлари хақида қизиқиб ўқидим. Назаримда буларнинг муҳаббати қамроқ ёритилгандек туюлди. Айниқса, Жаҳонбиканинг бевақт ҳалок бўлиши...

— Тўғри илғабсиз, икки ёшнинг муҳаббати қамроқ ёритилган. Қўплар нега Жаҳонбика нобуд бўлди, у яшаши керак эдику, деб афсусландилар. Мана, сиз ҳам шундай дейсиз. Икки ёшнинг қисматлари азалдан шундоқ экан, улар шундай бир даврда яшадиларки, муҳаббатлари дилларида гунча янглиғ тугилганча қолди, япроқ ёзишга улгурмади. Шу сабабдан уларнинг севиғисини кенгроқ ёритиш иккони ҳам бўлмади. Тасаввур қилинг: улар — Мавлонозода билан Жаҳонбика тирик қолдишлари мумкинмиди? Сарбадорлар давлати барбод бўлган, қизининг ота-оналари ҳалок бўлдилар, Мавлонозода сафдошлари ҳам оламдан кўз юмдилар. Бутун орзулар, ниятлар — бари, бари қуйиб қўл бўлди. Бундай ахволда қўл билан йигит тирик қола олмас эдилар, ҳаёт ҳақиқати шундай ачқик, уни тан олмай илож йўқ.

— Романда Худобанда, яъни Шерўлгон синглиси Жоннигор билан исловатхонада учрашиб қолишди. Синглисини дарҳол ўлдирди. Ака синглисини узоқ вақт қидириб юрганди-ку. Бошқача ечим бўлса бўлмасмиди?

— Ха, романда Худобанда, яъни Шерўлгон синглиси Жоннигорни бўғиб ўлдирди, шундай. Қандай изохласам экан? Жаҳон адабиёти, хусусан француз адабиётида ҳам шундай ҳолатлар тасвири учрайди. Менимча, Худобанданинг бобилхона чегаги бўлиб, қўлдан-қўлга ўтган синглиси Жоннигорни бўғиб ўлдирдиш унда ориятнинг қучли эканлигидан. У бу ҳаракати билан халқимизнинг уят ўлган қаттиқ, деган сўзларини исбот этади, холос. Унинг «ўлим қолмайд» деган сўзларини тез-тез қайтариб туриши ҳам шундан. У мард йигит, қучли орият эгаси. Шундай одам шундай ҳолатда бошқача йўл тутуши ҳам мумкин эмас. Бу ҳам ҳаёт ҳақиқати. Адабиётнинг вазифаси ҳаётнинг ачқик ҳақиқатини бадийнинг юксак ҳақиқатига айлантира олишдир.

— Амир Темурнинг инсоний фазилатлари нисҳатда кенг. Дўстликка садоқат шулардан биттаси. Романингизда қаламга олинган шу мавзу хақида ҳам тўхталсангиз.

— Инсоний фазилатлар хақида кўп гапириб мумкин. Мен фақат дўстларга садоқат бобида икки оғиз айтмай. У дўстларига, ўзининг йигитларига жуда садоқат кўрсатарди, ҳеч қачон уларни ташлаб кетган ёки унутган эмас. Бир мисол, буни тарихчилар қайд этиб ўтадилар. Амир Хусайн Амир Темурдан ўз олиш максасида унинг йигитларига катта товон солади. Йигитларнинг товон тўлашга холларин йўқ, ночор эдилар. Амир Темур белидаги тилло камарини ечиб, уларга бера-

ди. Товон қопланмагач, хотини Улжой Туркон оқанинг тилло балдоғини ҳам бериб юборади. Бу романда ҳам оз-моз таърифланган.

— Асарингиз қахрамонлари Мавлонозода билан Жаҳонбика муҳаббатлари хақида қизиқиб ўқидим. Назаримда буларнинг муҳаббати қамроқ ёритилгандек туюлди. Айниқса, Жаҳонбиканинг бевақт ҳалок бўлиши...

— Тўғри илғабсиз, икки ёшнинг муҳаббати қамроқ ёритилган. Қўплар нега Жаҳонбика нобуд бўлди, у яшаши керак эдику, деб афсусландилар. Мана, сиз ҳам шундай дейсиз. Икки ёшнинг қисматлари азалдан шундоқ экан, улар шундай бир даврда яшадиларки, муҳаббатлари дилларида гунча янглиғ тугилганча қолди, япроқ ёзишга улгурмади. Шу сабабдан уларнинг севиғисини кенгроқ ёритиш иккони ҳам бўлмади. Тасаввур қилинг: улар — Мавлонозода билан Жаҳонбика тирик қолдишлари мумкинмиди? Сарбадорлар давлати барбод бўлган, қизининг ота-оналари ҳалок бўлдилар, Мавлонозода сафдошлари ҳам оламдан кўз юмдилар. Бутун орзулар, ниятлар — бари, бари қуйиб қўл бўлди. Бундай ахволда қўл билан йигит тирик қола олмас эдилар, ҳаёт ҳақиқати шундай ачқик, уни тан олмай илож йўқ.

— Романда Худобанда, яъни Шерўлгон синглиси Жоннигор билан исловатхонада учрашиб қолишди. Синглисини дарҳол ўлдирди. Ака синглисини узоқ вақт қидириб юрганди-ку. Бошқача ечим бўлса бўлмасмиди?

— Ха, романда Худобанда, яъни Шерўлгон синглиси Жоннигорни бўғиб ўлдирди, шундай. Қандай изохласам экан? Жаҳон адабиёти, хусусан француз адабиётида ҳам шундай ҳолатлар тасвири учрайди. Менимча, Худобанданинг бобилхона чегаги бўлиб, қўлдан-қўлга ўтган синглиси Жоннигорни бўғиб ўлдирдиш унда ориятнинг қучли эканлигидан. У бу ҳаракати билан халқимизнинг уят ўлган қаттиқ, деган сўзларини исбот этади, холос. Унинг «ўлим қолмайд» деган сўзларини тез-тез қайтариб туриши ҳам шундан. У мард йигит, қучли орият эгаси. Шундай одам шундай ҳолатда бошқача йўл тутуши ҳам мумкин эмас. Бу ҳам ҳаёт ҳақиқати. Адабиётнинг вазифаси ҳаётнинг ачқик ҳақиқатини бадийнинг юксак ҳақиқатига айлантира олишдир.

— Амир Темурнинг инсоний фазилатлари нисҳатда кенг. Дўстликка садоқат шулардан биттаси. Романингизда қаламга олинган шу мавзу хақида ҳам тўхталсангиз.

— Инсоний фазилатлар хақида кўп гапириб мумкин. Мен фақат дўстларга садоқат бобида икки оғиз айтмай. У дўстларига, ўзининг йигитларига жуда садоқат кўрсатарди, ҳеч қачон уларни ташлаб кетган ёки унутган эмас. Бир мисол, буни тарихчилар қайд этиб ўтадилар. Амир Хусайн Амир Темурдан ўз олиш максасида унинг йигитларига катта товон солади. Йигитларнинг товон тўлашга холларин йўқ, ночор эдилар. Амир Темур белидаги тилло камарини ечиб, уларга бера-

— Убайдулла ака, сиз жаҳон кезган, Бухорий меросини пухта ўрганган олим сифатида танилгансиз. Келинг, бугун Имом ал-Бухорий хақида батафсил суҳбат қурайлик.

— Мустақиллигимиз келтирган неъматларнинг сонун саноғига етиб бўлмайди. Улардан энг муҳими — узоқ ўтмишда яшаб, жаҳон илм-фани ва маданияти равақига салмоқли ҳисса қўшган буюқ алломаларимизнинг табарруқ номилари улар сазовор бўлган мақомларини ўрнига қўйишга алоҳида эътиборлидир.

Ҳадис илмининг султони, буюқ ватандошимиз Имом ал-Бухорий ҳазратлари ҳам дунё микёсида нечоғли улкан мартабага эгадир. Имом ал-Бухорий қилган буюқ ишлар — п а й г а м б а р и м и з алайҳиссаломнинг муборак тилларидан содир бўлган ҳадисларни тўплаб, тўғрисида нотўғрисида ажратиб қанчалар билим, сабр-қаноат, меҳнат талаб қилишини тасаввур эта оласизми? Имом ал-Бухорий — фавқал одат. Аллоҳ бизга бир бор ато этган буюқ зотдир. Қуръони Каримда «Ас-сират мустақийм» деган ҳикмат бор. Бу энг «Тўғри йўл» дегани. Ал-Бухорий ҳазратлари ҳам энг савоб иш — энг тўғри ҳадисларни жамлаб, авлодларга мерос қилиб қолдирди. Шундай аллома узоқ йиллар назардан четда бўлиб келди. Унинг ҳаёти ва бебаҳо мероси деярли ўрганилмас, аллома абадий кўним топган Самарқанд яқинидаги Хартанг қишло-

ги ҳудудда жойлашган мақбараси эса ташландик ахволда эди. Мустабид тузумнинг қабохати эди бу.

Яқинда қўлимизга бош қароргоҳи Ливаннинг пойтахти Байрутда жойлашган, Шарқдаги нуфузли матбуот марказларидан бири бўлган «Ориент Пресс» томонидан тайёрланган бир мақола тушиб қолди. Мақола Марокашнинг пойтахти Рабатда чиқадиган «Ал-Аълам» (Байроқ) номи етакчи газеталардан бирида (1997 йил 28 ноябрь сониде) чоп этилган. Ушбу мақола муаллифлари буюқ муҳандис Имом ал-Бухорийга нисбатан шуро давридаги муносабат, алломанинг Хартангдаги мақбараси қандай ахволда бўлганлиги тўғрисида ҳаққоний ҳикоя қилганлар.

— Мумкин бўлса шу мақола хақида тўлароқ сўзласангиз. Биринчи бор бўлгани учун газетхонларимизга янглик ахир...

— Ниятим ҳам шу. Ливандаги Таробулус шаҳрининг муфтийси шайх Надийм ал-Жиср — у мамлакатнинг кўзга кўринган жамоат арбобларидан бири бўлиб, ўша пайтда мамлакат парламентига депутат ҳам эди. 1956 йилда собиқ иттифокқа расмий равишда тақлиф этилган эди. Муфтий Надийм ал-Жиср Москва шаҳридаги меҳмонхонага келиб жойлашгандан кейин, ўз зиёрати дастури билан танишар экан ушбу сафарини энг аввало Имом ал-Бухорий мақбарасини зиёрат қилишдан бошлашини қатъий равишда талаб қилди. Лекин шуро давлатининг турли даражадаги масъул ҳодимлари Имом ал-Бухорийнинг ўзи ким бўлган ва унинг мақбараси қаерда жойлашганлигидан батамом беҳабар бўлганлар. Масаланинг энг дахшатли томони шунда эдики, Имом ал-Бухорий қабри жойлашган макон ахлат ташланадиган жойга айлантирилган эди. Аммо шайх Надийм ал-Жиср ўз талабига қатъий туриб олгач, меҳмоннинг қўтилмаган бу «ўзарлигидан» боши қотиб қолган мутасаддилар Москвадан Самарқандга поезд билан сафарга кетадиган вақт — тўрт кун давом этишини ҳисобга олиб, мақбаранинг атрофини бирмунча тозаллаб, уни биқадр ливанлик меҳмон зиёрат қилишига «тайёрлашган» бўлдилар. Буюқ алломанинг қабри ёнида муфтий Надийм ал-Жиср чўкча тушиб, кўзлари тўла ёш билан бир неча соат давомида Қуръони Карим сураларидан тиловат қилиб, сўнгга имом ал-Бухорийнинг мақбараси ва масжидига чуқур эҳтиром изосидан унинг қабри тўроғи ваэнига баробар олтин ваэзига сотиб олиш истагини билдирди.

Бундан қирқ икки йил муқаддам юз бериб, Кремль раҳбарларини ларзага солган ливанлик муфтийнинг бу зиёрати Имом ал-Бухорий ёдгорлиги мажмуига ислом маданиятининг энг табарруқ қадамжоларидан бири сифатида қаралишига мўайян даражада туртки бўлган эди.

— Сиз шу йили Имом ал-Бухорий ва Аҳмад ал-Фаргоний хақида хорижий давлатларда сақланаётган маълумотларни тўплаб изосидан илмий экспедицияда қатнашингиз... Сафар натижалари хақида ҳам бизни огоҳ этсангиз...

— Аввало, биз олимлар шундай илмий экспедиция уюштирилишига раҳнамолик қилган муҳтарам Президентимиздан бениҳоят миннатдоримиз. Экспедицияга қамина билан бирга тарих фанлари доктори Ашраф Аҳмедов, «Ўзбекино» Давлат акционерлик компанияси кинооператори Абдурахим Исмоиловга йўланма берилди. Туркия, Иорда-

ния ва Мисрга сафарга жўнадик. Экспедиция олдида қўйилган асосий вазифа — мазкур мамлакатлардаги Имом ал-Бухорий ва Аҳмад ал-Фаргоний ижоди билан таниш олимлар билан учрашиб, ўша мамлакатлар кутубхоналаридаги олимларимиз китобларини топиб, улардан фотокопиялар ёки микрофильмлар олиш, шу китобларнинг нашр этилган нусхаларини сотиб олиш ва ниҳоят, шу олимларимиз ҳаёти ва ижодига алоқадор жойларни суратга олиш эди. Туркияда, Истанбулда Ислам тарихи, санъати ва маданияти тадқиқотлари марказининг Бош директори, Туркия фан тарихи жамиятининг директори Акмалиддин Ихсон ўғли, Сулаймония кутубхонасининг мудири Невзатбей Қоя жуда самимий қабул қилдилар. Уларнинг ёрдами ила Аҳмад ал-Фаргонийнинг иккита, бизда нашр этилган каталогларда кўрсатилмаган кўлэмасини топдик. Имом ал-Бухорийнинг бир кўлэмасини ва бир нодир босма китобини топдик. Биз бу беш асарни микрофильм қилиб олдик.

Сурия ёзувчилари билан бўлган суҳбат хақида алоҳида айтиш керак. Мустақил Ўзбекистонда Президентимиз томонидан ўтмишдан қолган илмий ва маданий меросни ўрганишга берилган катта аҳамият хақида, Имом ал-Бухорий ва Аҳмад ал-Фаргоний юбилейига Ўзбекистонда олиб борилаётган кат-

Умуман олганда шайх Надийм ал-Жисрнинг ушбу зиёрати советларнинг буюқ алломи Имом ал-Бухорийнинг мақоми-мартабасига нисбатан эътиборини биқадрда уйғотишга сабаб бўлди. Чунонки, бир неча йиллардан кейин Диний идорамизга мақбара, масжидни таъмир қилиш, кутубхона ва зиёрат уйи қуришга рухсат қилинди. Марҳум муфтий Зиёвуддинхон Бобохонов ҳазратлари зиммасига Имом ал-Бухорийнинг мероси ва унинг муассасаларига раҳбарлик қилиш юклатилди. Жумладан, 1974 йилда Имом ал-Бухорий таваллудининг 1200 йиллиги муноса-

Имом ал-Бухорийнинг 1225 йиллигига

БАШАРИЯТ ТАРИХИДАГИ БҮЮК ЗОТ

Юртимизда бугун катта тантана. Истиқлол шарофати ила сўнмас юлдузи яна чараклаган аллома Имом ал-Бухорийнинг 1225 йиллиги Самарқанд вилояти Хартанг қишлоғида, янгидан бунёд этилган ёдгорлик мажмуида ўтказилмоқда. Бу пири қомил инсон хақида соатлаб гапириш мумкин.

Мухбиримиз таниқли бухорийшунос олим, филолог фанлари номзоди, халқаро Амир Темур хайрия жағғармасы бошқаруви раисининг биринчи ўринбосари Убайдулла УВАТОВга бир нечта саволлар билан мурожаат этди.

бати билан Ўзбекистонда биринчи марта халқаро анжуман ўтказилди.

— Маълумки, Имом ал-Бухорий ҳазратлари хақида қўп-қўп қитоблар битилган. Аш-Шайх Абдуссалом ал-Муборакфурийнинг «Сийрати ал-Имом ал-Бухорий» китоби энг мукаммал саналади. Шу аjoyиб китобни сиз таржима қилган экансиз...

Ҳиндистонлик олим аш-Шайх Абдуссалом ал-Муборакфурий (Муборакфур қишлоғида 1870 йилда туғилган) қаламига мансуб «Сийрат ал-имом ал-Бухорий» (Имом ал-Бухорийнинг ҳаёт йўллари) номи асари алоҳида аҳамиятга эга бўлган қимматли манбадир. 160-дан ортиқ ёзма манбаларга таяниб ёзилган бу қимматли китоб буюқ муҳаддис хақидаги ўзига хос мукаммал бир қомусий асардир. Муаллиф ушбу ёзма манбалардан Имом ал-Бухорий хақида келтирилган хилма-хил ва нодир маълумотларни гўяда синчковлик билан йиғиб, уларни хар томонлама қиёсий ва илмий равишда чуқур ўрганишдан сўнггина ўз фикрини ифода қилган.

Асарда келтирилган маълумотларнинг илмий ҳалоллик ва ҳолис нуктага назардан туриб ёриштирилиши сезиш билан бирга, айни вақтда, уларда муаллифнинг Имом ал-Бухорийга нисбатан қамолли эҳтирми, унинг буюклигига таъзим ва энг муҳими, самимий муносабатини ҳам илғаш мумкин.

Муборак дини ислом голярига умр бўйи оғишмай садоқат билан хизмат қилган, айниқса буюқ ватандошимиз Имом ал-Бухорий ҳазратларининг ибратли ҳаёт йўллари хақида тенги йўқ қимматли асар яратиб кетган аллома аш-Шайх Абдуссалом ал-Муборакфурийга Аллоҳ ўз раҳматига мағфиратини бениҳоят қилсин!

— Сиз шу йили Имом ал-Бухорий ва Аҳмад ал-Фаргоний хақида хорижий давлатларда сақланаётган маълумотларни тўплаб изосидан илмий экспедицияда қатнашингиз... Сафар натижалари хақида ҳам бизни огоҳ этсангиз...

— Аввало, биз олимлар шундай илмий экспедиция уюштирилишига раҳнамолик қилган муҳтарам Президентимиздан бениҳоят миннатдоримиз. Экспедицияга қамина билан бирга тарих фанлари доктори Ашраф Аҳмедов, «Ўзбекино» Давлат акционерлик компанияси кинооператори Абдурахим Исмоиловга йўланма берилди. Туркия, Иорда-

та тайёргарлик хақида, экспедициянинг вазифалари хақида сўзлаб бердик.

Иордания Радиомарказини зиёрат қилиш ҳам анча унмולי бўлди. У ерда унинг президенти Ихсон Рамзий билан учрашиб, Марказий осиёлик ислом олимларининг ижоди хақида Иордания телевидиоизи орқали кўрсатувлар сериясини амалга оширишга келишилди.

Мисрда ҳам қисқа муддат ичида таниқли кишилар билан учрашдик ва керакли объектларни фильмга олдик. Бу кейингиларнинг муҳими «Дор ал-махтутот»ни зиёрат қилиб, Нил микёсини фильмага олиниши эди. «Дор ал-махтутот»да бўлиш натижасида бу ерда ҳам ал-Фаргоний асарининг яна бир кўлэмаси ва Берунийнинг «Тафҳим» асарининг қимматбаҳо кўлэмаси топилиб, микрофильм ва ксерокопия қилиб олинди.

13 мартда Нил микёсини зиёрат қилишга рухсат берилди. У ерда деярли ярим соатлик фильм суратга олдик. Микёс 10 метр узунлиқдаги саккиз бурчак тош призмадан иборат. Микёс атрофидаги цилиндрик девор уч ярусдаги тош терилган девор бўлиб, хар бир ярусда биттадан учма-уч учта аркасимон туннелчалар ўрнатилган. Сув микёс асосига ана шу туннеллар орқали кирган.

Экспедиция аъзолари бўлган барча мамлакатларда жуда яхши ва дўстона қабул қилинди. Юздан ортиқ қимматбаҳо китоблар ва уларнинг ксерокопиялари, микрофильмлари сотиб олинди. Олти профессионал кассадета фильмлар олинди.

Экспедиция натижасидан жуда хурсандимиз. Экспедиция муддатидан унумли фойдаландик деб ўйлайман.

— Шу ўринда яна бир савол тугулади: Ливанда Бухорий курсиси бор экан, дейишди...

— Ливаннинг шимолида жойлашган Таробулус ўз диний урф-одатлари ва аъёналарини сақлаб қолган шаҳар сифатида алоҳида ажралиб туради. Бу ҳолни, айниқса, муборак Рамазон ойи муносабати билан ўтказиладиган маърифий аъмоллардан ҳам билиш мумкин. Мана шу тарздаги аъёнаний маросимлардан бири азалдан мунтазам равишда ўтказиб келинаётган Имом ал-Бухорийнинг «Сахийх ал-Бухорий» асарини ҳатм этиш маросимидир. Ражаб (ҳижрий қамарийнинг еттинчи) ойи бошланиши билан шаҳарнинг балогат ёшидан ўтган барча аҳолиси «Сахийх ал-Бухорий» китобини-

нг мутолаасига астойдил киришиб, Рамазон ойининг охиригига жума кунда (яъни уч ой давомида мутолаа қилганларидан кейин) уни ҳатм қилиш билан яқунлайдилар. «Сахийх ал-Бухорий»ни ҳатм муносабати билан тантанали маросим ўтказилиб, унда Расулulloх, у зоти шарифнинг халифалари, жаннатий бў

— Аҳмад ал-Фарғоний яшаб ижод қилган даврда ижтимоий-сиёсий, маданий ҳаёт, илм-фан ривожига қандай бўлган?

— Абу-л-Аббос Аҳмад ибн Муҳаммад ибн Касир ал-Фарғонийнинг ҳаёти ва илмий фаолияти тўғрисида тасаввур ҳосил қилиш учун араб халифалигининг ўша даврдаги тарихига, ундаги илм-фан тараққиётига назар ташлаш лозим бўлади.

Маълумки, арабларнинг VII—VIII асрлардаги юришлари ва исломнинг бошқа ўлкаларга тарқалиши натижасида Араб халифалиги вуҷудга келган эди. Асосий юришлар халифалиги Абу Бакр ас-Сиддик (632—634), Умар ибн ал-Хаттоб (634—644), Усмон ибн Аффон (644—656) ҳамда Уммавийлар сулоласи (660—750) ҳукмронликлари чоғида бўлиб ўтди.

Халифа Умар ҳукмронлигида араб халифалиги Арабистон ярим ороли доирасида яхлит давлатга айланган бўлса, Уммавийлар замонида унинг худуди Фарбда Пиреней ярим оролидан Шарқда Мовароуннахргача оралиқни ташкил этарди.

Юқорида келтирилганлардан маълум бўладики, то Аббосийлар ҳукмронлигигача араб халифалигининг Арабистон ярим оролида сиёсий жиҳатдан барқарорлашуви ва худудий жиҳатдан кенгайиб шаклланиши даври бўлган.

Уммавийлардан сўнг араб халифалигида ҳукмронлик Аббосийлар сулоласига ўтади. Халифа Абу Жаъфар ал-Мансур (754—775) даврида 762 йили Бағ-

дод шаҳрига асос солиниб, 763 йили пойтахт Куфа шаҳридан бу ерга қўчирилди. Унгача халифалик маркази бир неча жойга кўчган, дастлаб Мадина шаҳри, Али ибн Абу Талиб халифалигида — Куфа шаҳри; Уммавийлар даврида Суриядаги Дамашқ, Русофа ва Харрон шаҳарлари; Аббосийлар сулоласининг асосчиси Абу-л-Аббос (749—754) Куфа шаҳрида ҳокимиятни эгаллаб, Анбар шаҳрини ўз қароргоҳи қилди. Бағдод шаҳри то Араб халифалиги мўғуллар томонидан тугатилгунча (1258 йил) қадар пойтахт бўлиб қолди, унинг шухрати ортиб, халифалик ҳам ушбу шаҳар номи билан Бағдод халифалиги деб аталган.

Бағдод халифалигининг сиёсий, иқтисодий ва маданий жиҳатдан кенг миқёсда ривожланган пайти халифа ал-Мансур ҳукмронлигида бошланиб, унинг авлодлари — ал-Махдий (775—785), ал-Ҳодий (785—786), Хорун ар-Рашид (786—809), халифа Амин (809—813) томонидан давом этирилди. Айниқса, IX асрнинг биринчи ярми халифалар ал-Маъмун (813—833), ал-Муътасим (833—842), ал-Восиқ (842—847) ва ал-Мутаваккил (847—861) ҳукмронликлари даврига тўғри келади десам бўлади. Дарҳақиқат, унинг исми ана шу халифалар пайтида ташкил топган бир қанча илмий тадбирларда тилга олинган.

— Алломанинг илм-фан соҳасидаги хизмати нималардан иборат ва нима сабабдан унинг исми жаҳонга машҳур бўлиб кетган?

— Аҳмад ал-Фарғонийнинг илмий мероси, аниқроғи унинг қаламига мансуб ҳозирда маълум асарлари ҳақида математика ва астрономия соҳаларидаги Шарқ олимлари ва уларнинг асарлари тўғрисида маълумот беришчи мажмуада қисқача таъриф берилган. Унда Аҳмад ал-Фарғонийнинг саккизта асари тилга олинган. Уларнинг қўлёзмалари ҳозирда жаҳоннинг турли давлатлари кутубхоналаридан ўрин олган. Миср, Ироқ, Тунис, Марокаш, Туркия, Ҳиндистон, Эрон, Буюк Британия, Германия, Франция, Нидерландия, Ирландия, Россия, АҚШ шулар жумласидандир.

Аҳмад ал-Фарғонийнинг юқорида эслатилган саккизта асарларининг номлари куйидагича:

1. «Китоб фий ҳаракат ас-самовийа ва жаवомий илм ан-нуҳум» («Самовий ҳаракатлар ва умумий астрономия китоби»);

2. «Китоб ал-комил фий санъа ал-астроурлоб» («Астролоб ясаш ҳақида китоб») қўлёзмалари Буюк Британия, Германия, Франция ва Эрон китоб хазиналарида сақланмоқда.

3. «Китоб амал бил аструрлоб» («Астролобия билан ишлаш китоби») қўлёзмаси Ҳиндистоннинг Рампур шаҳри кутубхонасида.

4. «Жадвал ал-Фарғоний» («Ал-Фарғоний жадваллари») қўлёзмаси Ҳиндистоннинг Патна шаҳри кутубхонасида.

5. «Рисола фий маърифат ал-авқот аллатий якун ал-қамар фийҳо фавқ ал-арз ав тахто» («Ойнинг Ер остида ва устида бўлиш вақтларини аниқлаш ҳақида рисола») қўлёзмаси Қоҳира шаҳри кутубхонасида.

6. «Ҳисоб ал-ақомим ас-саба» («Етти иқлимни ҳисоблаш») қўлёзмаси Қоҳирада.

7. «Китоб амал ар-руҳомот» («Қуёш соатини ясаш китоби») қўлёзмалари Сурия ва Қоҳирада.

8. «Таълил ли зиж ал-Хоразмий» (Ал-Хоразмий «Зиж»нинг назарий қарашмаларини асослаш).

Жаҳоннинг турли китоб ҳазиналарида, шахсий кутубхоналарда ҳали фанда эълон қилинмаган асарлар талайгина. Улар орасида Аҳмад ал-Фарғонийнинг қаламига мансуб янги асарлар ҳам бўлса ажаб эмас.

Аҳмад ал-Фарғонийнинг илмий мероси XIX—XX асрларда ҳам тадқиқотчилар диққат-эътиборига бўлган, асарларидан айрим лавҳалар нашр этилган ва Европа тилларида таржима қилинган, улардаги маълумотлар тадқиқотларда қайд этилган.

Аҳмад ал-Фарғонийнинг асарлари турли мамлакатлар кутубхоналаридан ўрин олганлигидан хулоса қилинса, уларнинг қанчалик кенг тарқалганлиги, алломанинг дунёни ҳайратга солганлиги кўринади ва илмий меросига оид тадқиқотларга назар таш-

мига мансуб янги асарлар ҳам бўлса ажаб эмас.

Аҳмад ал-Фарғонийнинг илмий мероси XIX—XX асрларда ҳам тадқиқотчилар диққат-эътиборига бўлган, асарларидан айрим лавҳалар нашр этилган ва Европа тилларида таржима қилинган, улардаги маълумотлар тадқиқотларда қайд этилган.

Аҳмад ал-Фарғонийнинг асарлари турли мамлакатлар кутубхоналаридан ўрин олганлигидан хулоса қилинса, уларнинг қанчалик кенг тарқалганлиги, алломанинг дунёни ҳайратга солганлиги кўринади ва илмий меросига оид тадқиқотларга назар таш-

— Умуман олганда, Аҳмад ал-Фарғоний Шарқ мамлакатларидан кўра Европада кўпроқ шухрат қозонган. Унинг астрономияга оид асарларида географияга ҳам катта ўрин берилган...

— Ҳа, тўғри айтасиз, олимнинг геодезия, картография ва Ер юзи географияси соҳасидаги асарларини жамласак яхлит бир географик оқим келиб чиқади. Шунинг учун академик Игнатий Юлианович Крачковский Аҳмад ал-Фарғонийни «Урта осиелик астроном ва географ» деб атаган. Аҳмад ал-Фарғоний мазкур сабабларга кўра, яъни араб тилида ўз асарларини ёзганлиги ва тажрибаларини араб мамлакатларида ўтказганлиги учун «Биринчи араб астрономи» деган ном олган. Аҳмад ал-Фарғоний тузган хариталари билан, Христофор Колумб Американи кашф этган, деган тахминлар бор. Португал денгизчисининг қўлида Аҳмад ал-Фарғоний тузган хариталар сақланиб қолган, кейинчалик унинг қизига гениалик Христофор уйланиб, ўша хариталарни мерос тариқасида қабул этган. Ажаб эмас, айнан шу хариталарга асосланиб, аввалдан янги китба мавжудлигини билиб, экспедицияга ҳаракат қилинган бўлса.

— Аҳмад ал-Фарғоний ўз асарларида ислом тақвими тузилишини ҳам таърифлаган. Тақвимига қўйиб қуёш соатини ясаш усулини ҳам у баён этган. Аллома астрономия назарияси ва тажрибасининг асосчиси сифатида кўп қўлланма-

лар ёзган. Сиз шуларга ҳам тўхталсангиз...

— У шунингдек, стереографик проекция асосчиси ҳамдир. Аҳмад ал-Фарғоний Муҳаммад Мусо ибн Шокир ал-Хоразмий «Зиж»ига мукаммал шарҳлар ёзган. Километр андозаси Фарғоний номи билан боғлиқ ва Қоҳира яқинида мавжуд. Аллома хизматларидан яна бири шунки, 861 йилда у ал-Мутаваккилнинг буйруғи билан Нил дарёсидаги сув сатҳини ўлчаيدиган асбобни тузатиш ва ўрнатиш учун Фустот (ҳозирги Қоҳира) шаҳрига борган. Бу ерда олим дарё сувини ўлчаيدиган янги ускуналар барпо этган. Жумладан, «Микёс Жадид»ни Нил дарёси сувини ўлчаш учун кашф этди. Ушбу асбоб ханузгача сақланган. Ал-Маъмун даврида Фарғоний раҳбарлигида олимлардан иборат махсус ҳайъат тузилди. Ушбу ҳайъат бошлаган меридиан доирасини ўлчаш ишлари ўз даврида муваффақиятли ҳал этилди.

— Аҳмад ал-Фарғоний меросида астрономик билимлардан ташқари яна қандай мавзулар акс этган?

— Аҳмад ал-Фарғонийнинг илмий меросидан ва ўрта асрлар муаллифлари ёзиб қолдирган лавҳалар асосида хулоса қилинган бўлса ҳам унинг Бағдод халифалигида олиб беришган тадқиқотларда фаол иштирок этганилиги ҳамда табиий фанлардан астрономия, география, геодезия, гидрология каби соҳаларда салмоқли илмий мерос ёзиб қолдирганлиги маълум бўлади.

Аҳмад ал-Фарғоний даврида илм-фан соҳаларида қўлга киритилган ютуқлар кейинги даврларда турли ўлкаларда фан тараққиёти учун асос бўлиб хизмат қилди. Унинг Фарб — Европадаги ва Шарқда, жумладан, Марказий Осиёда дастлабки Уйғонмиш босқичи, яъни X—XII асрлардаги таъсири ҳозирги замон илмий тадқиқотларида етарлиқ асослаб берилган. Бу илмий меросдан кейинчалик, яъни мўғуллар ҳукмронлиги йилларида ва темурийлар салтанати чоғида (Улугбекнинг астрономик мактаби, Ҳофизи Абрўнинг географик мероси) ҳам фойдаланганлар. Бу мерос илм-фан тараққиёти учун муҳим омил ва жамият тарихида унинг давомийлигини таъминлаган восита бўлиб хизмат қилади...

Ушбу кутлуг сана арафасида Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси «Фан» нашриётида О. Буриев ва Б. Вахобованинг Аҳмад ал-Фарғонийнинг яшаган даври, ҳаёти, илмий фаолияти, асарлари ва улардаги бозни илмий масалалар, Фарғонийнинг ўша даврдаги тарихий-географик ҳолатидан ҳикоя қилувчи «Ёзма манбалар ал-Фарғоний ҳақида» китоби нашрдан чиқди.

Сўхбатдош
Маъмура РЎЗИЕВА.

ИБРАТНОМА

Носир ХИСРАВ

ИЛМУ ҲИҚМАТДИР ОДАМ КАМОЛИ

Қўшми уфқда зиё бўлур, бил,
Киши доно бўлса дарё бўлур, бил.

Ақлга илм бирла берил қўмак,
Ақл — бу илмга харидор демек.

Дано суҳбатидан сира қочмагил,
Таъсирин ўтказар сенга ҳам у тил.

Кишида тавозеъ ақлдан дарик,
Улуғлик қарамдан топади безак.

Нодон бўлаганидан сенга дўст-ўртоқ,
Доподан душманинг бўлаган яхшироқ.

Кекса киши бўлса нодону жоҳил,
Ақлли гўдакни ундан афзал бил.

Дано суҳбат дами арзир жаҳонга,
Юз нодон арзимас бир бурда понга.

Ақлнинг олтиндан ортиқлиги бор,
Олтин билан одам бўлолмас хушёр.

Ақлнинг дарахти — қариллик, чунон —
Дарахти айбун меваси пилхон.

Қирқ ёшда ҳам ақлу одоб бўлмаса,
Бўлади ундайни одам демаса!

Булут йиғламаса чаман қулмайди,
Бола йиғламаса она билмайди.

Косибдан шоду хуррам йўқ жаҳонда,
Хунардан яхши дур ҳам йўқ жаҳонда.

Ақл айтур: абадий гавҳарлараро,
Топилмас билимдан яхшироқ кимё.

Фойда бермас отанг бузрук, нон бўлса,
Агар сенинг ўзинг пастда хор бўлсанг.

Кимнингки, бойўғли бўлар раҳбари,
Харобадир кўрган ва билганлари.

Кимки шогирдликка чип дилидан шод,
Бир кунни ўзи ҳам бўлувчи устод.

Ўзингни илм бирла безат ҳар маҳал,
Фақат кимхоб кийган эмасдир гўзал.

Билимдан шод бўлур доим дилу жон,
Билимсиз оламда ҳайрон, саргардон.

Юмшоқ табиат бўлса жамоли,
Илму ҳиқматдир одам камоли.

Илм бирла етиш мумкин, биродар,
Заррачадан чиқиб қуёшга қадар.

Жаҳлат аҳли топмас орзу, иззат,
Бу гўр мева, на бўйи бор, на лаззат.

Қариндош бўлса ҳам жоҳил, кеч андин,
Етар кўп роҳатидин заҳмати, чин.

Жаҳлат аҳли бирла қурма суҳбат,
Етар ҳар дам бу шидин жонга заҳмат.

Ҳамиши ҳақнингга меҳрибон бўлагил,
Яхшиликка тириш ва омон бўлагил.

Сени одамку тўққан, бўлагил одам,
На фойда жин бўлурдан, бўлагил одам.

Бор экан ёшлиғи соғлиқ мусаффо,
Ҳар мақсад жиливо қўлда муҳайё.

Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган фан арбоби, профессор
Шоислом ШОМУҲАМЕДОВ
таржимаси.

Бош муҳаррир ўринбосари Солиҳ ЁҚУБОВ

ТИЖОРAT ХАБАРЛАРИ ВА ЭЪПОНЛАР

**1-ҚАБУЛ ПУНКТИ
ҚОҒОЗ ЧИҚИНДИЛАРИ
(МАКУЛАТУРА)НИ ЧЕКЛАНМАГАН МИҚДОРДА КУЙИДАГИ
КУНДАЛИК ЭЪТИЁЖ МОЛЛАРИГА АЛМАШТИРГАН ҲОЛДА
АҲОЛИДАН ҚАБУЛ ҚИЛАДИ.**

1. Ҳўжалик совуни — 1 бўлак — 6 килограмм макулатурага.
2. Атир совун — 1 бўлак — 3 килограмм макулатурага.
3. Электр лампочкаси — 1 дона — 3 килограмм макулатурага.
4. «Лола» кир ювиш пастаси — 1 банка — 4 килограмм макулатурага.
5. «Чистилин» тозаловчи порошоги — 1 банка — 5 кг макулатурага.
6. Икки жилдлик «Граф Монте-Кристо» китоби — 2 жилд — 10 килограмм макулатурага.
7. Шафтоли шарбати (1 литр) — 1 банка — 7 килограмм макулатурага.
8. Гугурт — 1 кути — 0,5 килограмм макулатурага.
9. «Ўзбекистон» виноси — 1 шиша — 10 килограмм макулатурага.
10. «Ўзбекистон» ароғи — 1 шиша — 15 килограмм макулатурага.

Махсулотлар рўйхати ва меъёри ўзгариши мумкин. Макулатурани йиғиш ва ундан картон қутилари тайёрлаш учун қайта фойдаланиш шаҳарнинг санитария ва экология ҳолатини яхшилайти ва қўшимча иш жойларини ташкил этади.

Манзил: Тошкент шаҳри, 26-мавзе, «Нон-Паста» ҳиссадорлик жамияти ёнида. **Тошкент шаҳридаги маълумот учун телефонлар:** 35-19-62, 35-20-42, факс: 35-20-42.

«Саноаткартонсавдо» ҳиссадорлик жамияти.

МУҲТАРАМ ШАҲАРЛИКЛАР ДИҚҚАТИГА!

**ПОЧТА ХИЗМАТИНИНГ ЯНГИ ТУРИ
КЎПЧИЛИК АҲОЛИНИНГ
ТАЛАБЛАРИНИ ИНОБАТГА ОЛГАН
ҲОЛДА, СИЗГА ҚУЛАЙЛИК
ЯРАТИШ МАҚСАДИДА 1998
ЙИЛНИНГ 20 ОКТЯБРИДАН
БОШЛАБ БАРЧА АЛОҚА
БЎЛИМЛАРИДА СУВДАН
ФОЙДАЛАНГАНЛИК ВА ШАҲАР
КАНАЛИЗАЦИЯ ХИЗМАТИ УЧУН
ТЎЛОВЛАРИНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ
ТАШКИЛ ЭТИЛДИ.**

**«ТОШКЕНТ ПОЧТАМИ»
АЖ МАЪМУРИЯТИ.**

**ТОШКЕНТ ШАҲРИДАГИ КОРХОНАЛАР,
ТАШКИЛОТЛАР, ХУСУСИЙ
ФИРМАЛАРИНИНГ РАҲБАРЛАРИ
ДИҚҚАТИГА!**

«Матбуот тарқатиш маркази» акциядорлик жамияти Ўзбекистон Республикаси ва Россия Федерацияси нашрлари учун обуна қабул қилиш юзасидан ўз хизматларини тақдир этди.

Обуна имтиёзли нархларда расмийлаштирилади ва Сиз учун қулай бўлган вақтда etkazиб берилди.

Бизнинг хизматимиздан фойдаланиш ҳо-ҳишда бўлганлар обунани расмийлаштириш хусусида 133-67-71, 133-67-98 рақамли телефонлар орқали вақилимизни чақириндилар! Ёхуд Тошкент шаҳар, 700000, Амир Те-мур кўчаси, 1-тор кўча, 2-уй, 4-қават, 4-хона манзилига мурожаат қилишлари мумкин. «Матбуот тарқатиш маркази» акциядорлик жамияти.

**Тошкент шаҳрининг
Чилонзор, Сергели
туманлари давлат
нотариал идораларидаги
ўрни бўш нотариуслик
жойларига нотариал
фаолият билан шугулланиш
ҳуқуқини бериувчи
лицензияси бўлганлар учун
танлов ўтказилади. Унда
қатнашшини истаганлар
бир ой муддат ичида Адлия
бошқармасига мурожаат
қилишлари лозим.**

«ТОШКЕНТ ОҚШОМИ»

Сизнинг рекламаларингизни, хусусан эълонлар ва ху-сусий бизнес бўйича эълонлар, ишончлиқ ташкил-ларни, танлов қўнақлари, тузилар, юбилейлар муносабати билан қўловларини, никоҳ эълонлари ва шунга ўхшаш эълонларни ўз соҳибдорларида берилади.

Эълонлар шартини ва акциядорлик ташқари ҳар кунни соат 9.00 дан 17.30 гача қабул қилинади.

Маълумотлар учун телефон: 133-28-95.

Факс: (3712) 133-29-09.

МАНЗИЛИНИЗ:

МАТБУОТЧИЛАР ҲУСАСИ, 32-УЙ, 2-КАВАТ,
204-ХОНА.

«Тошкент оқшоми» газетаси таҳририяти

жамоаси газетанинг собиқ ходими Машҳура

Мирзамухомедовга уыр йўлдоши

Мухаммадjon КАРИМОВНИНГ

вафот этганини муносабати билан кўчур ҳам-дардик билдиради.

